

مطالعه تطبیقی یادمان های شهری جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه جمهوری اسلامی ایران در تهران و بغداد ابوالفضل کاوندی کاتب^۱، مهرداد احمدی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۷

چکیده:

جنگ به عنوان یک پدیده ناخوش آیند است که در ورای جنبه های تلخ و سیاه آن، جنبه های سفید آن یعنی دلاوری، ایثار و میهن پرستی سربازان را باید به نسل های نو یادآوری نمود. مجموعه مناظر یادمان جنگی شهر به عنوان یک بستر، شخصیت ها و رویدادهای گذشته یک ملت را یادآوری می کند و ذیل بازنمایی های فیزیکی، ذهنی و نمادین در مکان های عمومی شهر کیفیت تحقق خاطره انگیزی شهری را تقویت می کنند. شهروندان از طریق برقراری ارتباط در نتیجه حواس تجربه شده، یادمان های جنگی را تجربه خواهند کرد. این پژوهش تجزیه و تحلیلی از چستی، گونه شناسی و شناسایی مفهوم یادمان جنگی را انجام داده است. همچنین این پژوهش از طریق مطالعات تطبیقی ۴ نمونه از مناظر یادمان جنگی در شهرهای تهران و بغداد را مقایسه کرده است. این پژوهش یک چارچوب نظری را تعریف و میزان برجستگی یادمان ها جنگی را در مقایسه با یکدیگر نمایش می دهد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و داده ها به صورت مطالعه اسنادی و کتابخانه ای گردآوری شده است. پس از بررسی ادبیات نظری و استخراج مولفه های ارزیابی برجستگی یادمان های جنگی (۹ مولفه) این پژوهش با ارائه روشی نظام مند، ماهیت مولفه های استخراجی را در مطالعات موردی تحلیل کرده است. بدین منظور برای پیشبرد اهداف پژوهش و تحلیل مولفه ها از روش توصیفات کلامی (مصاحبه) با متخصصان و تحلیل کمی (تحلیل سلسله مراتبی) به کمک آنها استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان می دهد یادمان های جنگی نقش بسزایی خاطره انگیزی گذشته جنگی برای نسل های بعدی دارد، و جایگاه یادمان ها مطالعاتی در تحقق خاطرات رویدادهای جنگی به ترتیب بدین گونه است: ۱- موزه دفاع مقدس، تهران؛ ۲- یادمان شهید، بغداد؛ ۳- بهشت زهرا (قطعات شهید)، تهران؛ ۴- یادمان سرباز گمنام، بغداد.

واژگان اصلی: منظر یادمانی، یادمان جنگی، جنگ تحمیلی، تهران، بغداد.

تضاد، اختلاف، ناسازگاری و جنگ بین انسان‌ها از ابتدای آفرینش انسان و در طول دوره‌های مختلف تاریخی به طور مداوم رخ داده است (رامهر و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۶). کشور ایران به لحاظ موقعیت ژئوپولیتیکی آن همواره در طول تاریخ مورد تهدید قرار گرفته است. تجاوز عراق به ایران و راه‌اندازی جنگ تحمیلی، آسیب‌ها و خسارت‌های فراوانی به شهرها، زندگی‌ها و جامعه وارد کرد. به بیان دیگر جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران تأثیرات بسزایی در حوزه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و غیره برجای گذاشته است. شهرها به عنوان مراکز جمعیتی اصلی‌ترین بستر برای بازنمایی این تأثیرات بوده‌اند. در حوزه علوم اجتماعی کنداکو درباره تأثیرات و خاطرات دوران دفاع مقدس یک دغدغه اساسی محسوب می‌گردد. در این میان ماهیت و تعریف مفهوم یادمان‌های همواره برای محققین حوزه معماری و شهرسازی بسیار یا اهمیت بوده است. برای نخستین بار مفهوم "یادمان" در دنیای باستان به عنوان "بنای یادبود" مطرح گردید (Zhai, 2022: 12). یادمان‌ها محصول حافظه جمعی گروه‌های اجتماعی یا اهمیت جمعی یک رویداد، شخص یا شرایط هستند که گذشته را به حال و آینده پیوند می‌دهند (Dimitropoulos, 2009: 52). یادمان‌ها شهری معمولاً از نظر ماهیت قابل تشخیص هستند و شهرها را از یکدیگر متمایز می‌کنند و به عنوان بخشی از پس زمینه شهری معرفی می‌شوند. فضاهای یادمانی، فضاهای منظره‌ای هستند که از طریق نمایش تصویری در مکان‌های عمومی به زنده نگه داشتن رویدادهای گذشته در حافظه شهروندان کمک می‌کنند (Bevan, 2007)؛ و می‌توانند با توسعه حضور فعال شهروندان، به عناصر نمادین در شهر تبدیل شوند. از اواخر قرن نوزدهم تا قرن بیست و یکم، تغییرات در طراحی بناهای یادمانی، رابطه بین بازدیدکننده و فضاهای یادمانی را تغییر داده است. از منظر تصویری که به عنوان اشیا و مجسمه‌های فیگوراتیو ساخته می‌شد به سمت مجموعه‌های یادمانی که به دنبال ایجاد درگیری عینی، ذهنی و عینی-ذهنی شهروند ناظر، با حضور، لمس، شنیدن، شرکت در مراسم بزرگداشت و غیره است، گرایش پیدا کرده‌اند (Stroud and Henson, 2019: 285). این تعامل به انتقال اطلاعات و تاریخ در بین نسل‌ها و فرهنگ‌های مختلف به صورت غیر مستقیم کمک می‌کند (Brett et al, 2007). بخشی از این تعامل به دلیل وجود ساختاری در محیط شهری است که به دلیل "برجستگی ناشی از جایگاه مرکزی، مقیاس یا اندازه و همچنین موقعیت مکانی نسبت به محیط اطراف" ایجاد می‌شود (Verschaffel, 1999).

333). به عبارت دیگر، "یادمان شهری نشانه است"، چیزی خارج از نظم و ساختار که باید به آن خیره شد، مورد توجه و تحسین قرار داد. یادمان به عنوان مهم‌ترین نمونه‌های نشانه‌های شهری توسط شهروندان تجربه شده و در نتیجه آنها را با طیف وسیعی از واکنش‌های احساسی تحریک می‌کند. مقوله‌ای که بارها در ادبیات معماری و شهرسازی با موضوعات مختلف به آن اشاره شده است (Al-Hinkawi, 2015: 502; Angee, 2005: vi; Krzyżanowska, 2016: 468 و پورجعفر و همکاران، ۱۳۹۰؛ پورجعفر و منتظرالحجه، ۱۳۸۹؛ سامه، آسیه، ۱۳۹۹؛ سعیدی رضوانی و شش پری، ۱۳۹۲). غالباً یادمان‌ها، هرچند نه به طور کامل، اما حداقل به صورت استعاری، در محیط‌های شهری به این شکل تعریف و ساخته شده‌اند. بنابراین برجستگی و پیدایش آنها ناشی از پیدایش تجربیات جذاب در محیط‌های شهری از طریق توانایی آنها در جلب توجه مردم است. بنابراین عناصر یادمان جنگی شهر به دلیل برخورداری از مولفه‌های شمایی، نمایه‌ای و نمادین بر اساس نظریه نشانه‌شناسی پیرس، در بافت‌های شهری برجسته هستند. در این پژوهش چستی یادمان جنگی به مثابه نشانه شهری، گونه‌شناسی یادمان شهری به کمک نظریه نشانه‌شناسی پیرس، جایگاه این مفهوم در ادبیات مربوطه و مولفه‌های ارزیابی برجسته بودن یادمان جنگی بررسی می‌شود. از منظر نشانه‌شناسی، آن دسته از کیفیت‌های یادمان‌های شهری که شهروندان را (عینی و ذهنی) جذب می‌کنند، برجستگی نشانه را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در این پژوهش با بررسی ادبیات موضوع یادمان‌های جنگی به مثابه نشانه‌های شهری به مقایسه تطبیقی برجستگی یادمان‌های جنگی یادمان الشهید و یادمان سرباز گمنام در بغداد و یادمان موزه دفاع مقدس و قطعه شهدای بهشت زهرا در مطالعات موردی به کمک مولفه‌های استخراج شده از مرور ادبیات پرداخته شده است. به بیان دیگر این پژوهش دو هدف را دنبال می‌کند: ۱- شناسایی مفهوم یادمان جنگی و مولفه‌های ارزیابی برجستگی آن ۲- شناسایی تفاوت‌ها و تشابهاتی بین یادمان‌های جنگی مطالعاتی.

پیشینه پژوهش

غالباً محوریت پژوهش‌های مرتبط با یادمان‌های جنگی تحلیل مناظر یادمانی مرتبط با جنگ‌های جهانی اول و دوم را مد نظر قرار داده است. بررسی صورت گرفته مرتبط با مناظر یادمان جنگی در ایران نیز، بسیار محدود است. به صورت کلی پژوهش پیرامون چستی یادمان‌های شهری، جایگاه آن‌ها در مطالعات شهری و چگونگی ارزیابی آن‌ها و مشخصات یادمان‌های جنگی در کشورهای آسیای مرکزی و غربی در حوزه مطالعات معماری و شهرسازی بسیار محدود است.

برخی از پژوهش‌ها در جدول ۱ مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین بررسی نمونه‌های عملی و اجرایی از یادمان‌های جنگی برای گرامیداشت سربازان کشته شده در جنگ، غالباً با نظامیان کشته شده در جنگ‌های جهانی ارتباط دارند. برخی از نمونه‌های عملیاتی یادمان‌های جنگی در مقیاس‌های مختلف در جدول ۲ بررسی شده است.

جدول ۱. پیشینه علمی پژوهش (مأخذ: گردآوری توسط نگارندگان)

عنوان پژوهش	نویسنده / نویسدگان	مؤلفه‌های مرتبط با یادمان و خاطره‌انگیزی آن‌ها
(سال انتشار)		
۱	تأملی در مبنای نظری طراحی سه یادمان دفاع مقدس	حجت، عیسی و فرضیان، محمد (۱۳۹۲) در این مقاله، نگاهی تحلیلی به مبنای نظری یادمان‌ها مطالعاتی پژوهش شده‌است که در هریک به شیوه‌ای سعی در کالبدی کردن مفاهیم تجریدی و عینیت بخشیدن به باورها و ذهنیت‌های فرهنگی مردم این مرز و بوم شده‌است.
۲	تطبیق نماد و نشانه‌های دفاع مقدس در هنرهای تجسمی و معماری دفاع مقدس	دریکونودی، محبت و وثیق بهزاد (۱۳۹۸) در این مقاله نمونه‌های متعددی از هنرهای تجسمی و معماری مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند که در پژوهش حاضر نیز به آن‌ها اشاره شده‌است. نتایج نشان می‌دهند که علی‌رغم عدم وجود همپوشانی بین نمادها در این دو حوزه، دارای همسویی در نمادپردازی نیز هستند.
۳	یادمان شهدای گمنام، بررسی دو رویکرد منظره‌پردازی در	پروپن، حسین و فرنوش، فهمیه این مقاله ویژگی‌های یادمان‌ها را در هر دو کشور نسبت به یکدیگر

ایران و عراق	(۱۳۹۵)	مقایسه کرده‌است. همچنین مزیت برقراری ارتباط شهروندان با یادمان را در دو کشور با یکدیگر مقایسه کرده‌است. این مقاله تا حدودی با اهداف پژوهش حاضر ارتباط دارد.
۴	منظر یادمانی جنگ از واقع - مهربانی گلزار، محمد رضا و خمسه عشری، علی اکبر (۱۳۹۵)	این تحقیق نشان داد طیف گسترده‌ای از یادمان‌ها وجود دارد که از یکسو می‌توان به صورت واقع نما و نگاه موزه‌ای به آن داشت و از سوی دیگر می‌توان نگاهی انتزاعی و استعاره‌ای داشت.
۵	The Power of Commemorative Street Names Azaryahu (1996)	این مقاله نشان داد که نام خیابان‌ها یک کارکرد نمادین و یک کارکرد عملی به عنوان نشانگر مکان دارند، که تعامل و یادآوری تاریخ بیشتر در زمینه مورد دوم اتفاق می‌افتد. در واقع بر اساس این مقاله می‌توان گفت قراردادن نام خیابان به عنوان یکی از عناصر تحقق خاطرات می‌توان منجر به تحکیم اجتماعی شود.
۶	Memorial Architecture as the Symbol of Remembrance and Memories Dimković, Danijela Miodrag (2016)	این مقاله مانند پژوهش حاضر استفاده از فضاهای یادبود را به عنوان وسیله‌ای برای حفظ خاطرات، استفاده از اشارات، کدگذاری و یافته‌های جدید برای اهمیت یادمان شهری برجسته می‌کند. در این مقاله

۷

مکان‌های یادمانی دارای ارزش نمادین هستند و به تداوم تاریخ کمک می‌کنند و نقش مهمی در ساخت و ساز و بازسازی گذشته و حال ایفا می‌کنند.

این مقاله مانند پژوهش حاضر بررسی می‌کند که چگونه بناهای تاریخی عمومی به هویت و حافظه یک مکان کمک می‌کنند و به عنوان نمادهای حافظه جمعی و میراث فرهنگی عمل می‌کنند. همچنین این مقاله بینش‌هایی در مورد عملکردهای چندوجهی یادمان‌ها در فضاهای عمومی شهری ارائه می‌دهد و بر نقش آنها در شکل دادن به جنبه‌های فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی شهرها تأکید می‌کند.

Cudny, Waldemar & Appelblad, Håkan (2019)

Monuments and their functions in urban public space

۸

این مطالعه بر اهمیت حفاظت و زنده نگه داشتن آگاهی ملی به عنوان یک تمرکز کلیدی در حفظ میراث یادمانی و به دنبال آن حفاظت از میراث فرهنگی در شرایط جنگ و فعالیت‌های موزه-داری تأکید کرده است.

Zeynalov, Khazar (2023)

Monuments of the Great Patriotic War in Azerbaijan: Conservation Issues and Artistic and Aesthetic Interpretation

جدول ۲. پیشینه عملی (مأخذ: گردآوری توسط نگارندگان)

نوع یادمان	مورد مطالعاتی	توضیحات	سطح اثرگذار	شکل
۱	نقوش برجسته دیوارهای ویـران و لگوگراـد / روسیه	هدف: نمایش توقف دشمن در شهر نبرد استالینگراد توسط سربازان استالینگراد. رزمندگان با مسلسل هایشان سوگند مقدس می‌خورند که حتی یک قدم هم عقب ننشینند.	ملی	 شکل ۱: یادمان دیوارهای ویران، روسیه منبع: www.mamaev-hill.ru
۲	گورستان و مقبره یادبود آمریکایی	هدف: این گورستان، گورهای ۵۲۵۵ نفر از کشته شدگان نظامی ایالات متحده فرانسه ۱۹۶۵ است که اکثر آن‌ها در لشکرکشی‌های	فرا ملی	 شکل ۲: گورستان و یادمان سربازان آمریکایی در جنگ جهانی دوم، فرانسه

¹ Ruin walls Monument

² Luxembourg American Cemetery and Memorial

منبع: www.wikipedia.org

شمال شرقی

فرانسه به رود

راین و فراتر از

آن به آلمان در

طول جنگ

جهانی دوم

جان خود را از

دست دادند.

شکل ۳: یادبود جنگ تفنگداران دریایی، امریکا

منبع: www.wikipedia.org

۳ مجسمه یادبود هدف: این ملی

جنگ یادبود در

تفنگداران سال ۱۹۵۴ به

دریایی^۱ تمام

آرلینگتون/ تفنگداران

ایالت دریایی که از

ویرجینیا/ سال ۱۷۷۵

امریکا/ جان خود را

در دفاع از ۱۹۵۵

ایالات متحده

داده اند،

تقدیم شد

شکل ۴: دیوار یادمان جنگ شانديگار، اسرائيل

منبع: www.linkedin.com

۴ دیوار فهرست هدف: ملی

یادمانی افتخار/ بزرگداشت

کانبرا^۲ ۱۰۲ هزار

استرالیا سرباز حضور

داشته استرالیایی ۱۹۶۱

در جنگ های

جهانی و جنگ

افغانستان

¹ Marine Corps War Memorial

² Roll of honor

شکل ۵: برج آزادی موزه ملی، امریکا
منبع: www.theworldwar.org

۵ هنرهای برج هدف: ملی
نوری، آزادی / استفاده از
دیجیتالی کانزاس فناوری های
/ ستون سیتی / دیجیتال برای
یادمانی ایالت ادای احترام به
میزوری / کشته شدگان
امریکا / و جانبازان
۲۰۱۸ کشتار امریکا
در طول
جنگ های
جهانی اول

شکل ۶: موزه ملی یادبود جنگ، استرالیا
منبع: www.wikipedia.org

۶ موزه موزه یادبود هدف: ملی
جنگ اختصاص
استرالیا / یافتن یک یک
کانبرا / یادبود جنگ
استرالیا / ملی و موزه ای
۱۹۳۹ به تمام
استرالیایی هایی
که در طول
جنگ های
جهانی اول و
دوم کشته شده
اند.

مبانی نظری

نشانه شهری

نشانه از مهمترین مفاهیمی است که در زندگی روزمره مورد تکرار و توجه قرار می گیرد. در مطالعات شهرسازی در هنگام مواجه با مفهوم یادمان، می توان آن را به مثابه نشانه شهری تبیین و

¹ Liberty Memorial Tower

² The Australian War Memorial

تعریف نمود. به بیان دیگر می‌توان گفت یادمان یکی از جنبه‌های نشانه شهری در مطالعات معماری و شهرسازی محسوب می‌گردد. تعاریف متفاوتی از مفهوم نشانه توسط نظریه‌پردازان گوناگون ارائه شده‌است. با توجه به تعاریف نشانه‌های شهری، ویژگی‌های آن‌ها را می‌توان در دسته‌بندی ویژگی‌های عینی، ذهنی و عینی-ذهنی دسته‌بندی نمود. ویژگی‌های عینی ویژگی‌هایی هستند که آن شی یا مکان به صورت فیزیکی از آن برخوردار است؛ ویژگی‌های ذهنی، ویژگی‌هایی است که در ذهن ناظر (ارزیابی نشانه) است؛ و ویژگی‌های ذهنی-عینی هر دو جنبه‌های عینی و ذهنی (تفسیر فرد از نشانه) را برای نشانه شامل می‌شود. در بین این ویژگی‌ها، ویژگی‌های عینی که عامل تمایز نشانه از محیط اطراف خود می‌شود کمتر دارای ابهام هستند و تعدادی از تعاریف نشانه شهری بین پژوهشگران و نظریه‌پردازان مختلف در جدول ۳ ارائه شده‌است:

جدول ۳. تعاریف نشانه توسط نظریه پردازان مختلف (مأخذ: نگارندگان)

ویژگی نشانه در تعاریف			نظریه پرداز / موسسه	تعریف
عینی-ذهنی	ذهنی	عینی	لینچ (۱۹۶۰)	وی به عنوان اولین پژوهشگر ارائه دهنده تعریف از نشانه شهری، این مفهوم را به عنوان نقاط نوری از ارجاع می‌داند که مشخصه اصلی آن تنهایی در محیط پیرامونش است (Lynch, 1960).
یادآوری	نقطه مرجع	-	سیگل و وایت (۱۹۷۵)	نشانه‌ها، پیکره‌بندی‌های فردی از رویدادهای ادراکی هستند. آن‌ها مکان جغرافیایی خاصی را شناسایی می‌کنند (Siegel & White, 1975).
-	نقطه مرجع	مکان و موقعیت در محیط	هت و همکاران، ۱۹۹۷	نشانه به عنوان یک نقطه مرجع خارجی تعریف می‌شود که به جهت‌یابی در محیط آشنا یا نا آشنا کمک می‌کند. (Heth et al., 1997)
منحصربه‌فردی	قابلیت تشخیص و تمایز	-	هیتلر، ۲۰۰۸	نشانه‌ها نقاط کانونی منحصر به فردی در محیط‌های ساخته شده هستند که به عنوان ویژگی‌های سازماندهی و کمک‌کننده در جهت‌یابی بر روی نقشه‌های شناختی یک

فرد عمل می کنند.

کمیسیون	ساختمان، ملک یا شیئی که دارای	ماهیت خلق	-	برجستگی
حفظ آثار	ویژگی خاص یا علاقه یا ارزش تاریخی	طبیعی و		
شاخص شهر	یا زیبایی شناختی خاص به عنوان بخشی	مصنوعی		
نیویورک،	از توسعه، میراث، یا ویژگی های			
(۲۰۰۸)	فرهنگی شهر، منطقه یا کشور است.			

یادمان

تاریخچه یادمان به ساخت اهرام و مجسمه هایی شبیه به افراد ثروتمند و قدرتمند و قهرمانان جنگی آغاز شد؛ که بر روی پایه ها، ابلیسک های مجسمه ها و ستون هایی قرار گرفته اند که بالاتر از سطح چشم قرار داشتند، جایی که اندازه و فرم آن ها دارای اثرات تاریخی است. (Skelton and Gliddon, 2008). در ایران پیش از اسلام ساخت یادمان های پادشاهان از دوران هخامنشی وجود داشته است. این یادمان ها بیشتر در کاخ ها و مقابر مقدس و به صورت سنگ نگاره بوده است. در اواخر قرن نوزدهم، اصول طراحی یادمان ها دارای ویژگی فضایی متفاوتی بود که در آن فرم ها به زمینه نزدیک تر می شدند (Tanović, 2019). در طول جنگ جهانی اول و دوم اصطلاح یادمان رایج شد و یادمان هایی برای سربازان کشته در جنگ احداث گردید. یادمان برای یادآوری یک شخص، تجسم یک مفهوم، نگرش یا ایده طراحی می شود تا در ارزش های مشخص را به عینیت و ذهنیت شهروندان القا کند (یاری و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۰)، بنابراین نیاز به یک فرد و مخاطب (مسعودی اصل، فرزین و براتی، ۱۳۹۵) در جایگاه ناظر دارد تا درک شود. یادمان ها دارای جایگاه مهمی در شکل گیری خاطرات جمعی، تقویت ایدئولوژی قدرت ها و اتحاد ملت ها هستند (Mikša, 2018: 35). آن ها فقط مکان هایی برای ستایش افراد، رویدادها و ایده ها نیستند، نمادها و محصولات ملموس روابط اجتماعی، ایده ها، قدرت های اجتماعی، و هویت ها و همچنین حافظه جمعی هستند که در ساختار فضایی شهری منعکس شده اند (Mitchell 2003; Centre de Cultura Contemporània de Barcelona 2006; Antonova et al. 2017).

منظر یادمانی با هدف اتصال و آگاهی یک فرد با یک رویداد تاریخی تعریف می شود (گلزار و خمسه عشری، ۱۳۹۵: ۶۹). الدرمن و دوایر معتقد هستند: «این عناصر ممکن است شامل سطوح، مجسمه ها، بناهای تاریخی و مکان های یادمانی باشد. آنها با هم چیزی را ایجاد می کنند که منظر

یادمانی نامیده می‌شود» (الدرمن و دوایر، ۲۰۰۹). واسرمن پیشنهاد می‌کند که مناظر یادمانی، جوهره زیبایی‌شناختی مناظر سستی را دارند و مناظری با اهمیت فرهنگی هستند (Wasserman, 1998: 46). بنابراین مناظر یادمانی، مناظری شهری هستند که به وسیله یک فرهنگ به منظور یادآوری و بزرگداشت رویدادهای خاص فردی یا جمعی، جنگ‌ها یا نبردها و باورها تعریف می‌شوند. مجموعه‌ها و مناظر یادمانی از نظر شکل و مقیاس می‌تواند از یک شی منفرد در یک فضای شهری تا به منظره پانوراما و گسترده متغییر باشد؛ فضاهای یادمانی نیز با در نظر گرفتن مصادیق مختلف، مانند آب نماها، مجسمه‌ها و غیره طراحی شده است. تنوع مواد به کار رفته در مناظر یادمان‌های جنگی پیام‌های مختلفی را برای کاربران در فضا ارسال می‌کند اما نقطه اشتراک آن یادمان‌ها بازنمایی حافظه و خاطره جمعی گروه‌های اجتماعی یک ملت است.

مصادیق فضای یادمانی ابزارهایی هستند که طراحان از آنها برای دلالت بر استفاده خاصی از حس استفاده می‌کنند. مصادیق مختلف یادمان‌های جنگی در فضاهای یادمانی به شرح جدول شماره ۴ قابل بررسی است.

جدول ۴. مصادیق یادمان‌های جنگی در مناظر یادمانی (مآخذ: نگارندگان)

نوع یادمان	منبع	نوع یادمان	منبع
۱ آب نما حوض و آبشار	-	۹ مجسمه شهری	شانس، ۱۳۸۸
۲ پارک یادمانی	-	۱ مقبره خالی	Robbins, 1996
۳ حجم انتزاعی (غیر هندسی)	Britannica, 2024	۱ موزه	-
۴ دیوار یادمانی	-	۱ نام خیابان و میدان	Luikenga, 1998; Schwartz, 1998; Azaryahu, 1997; Light, 2004
۵ ستون یادمانی	دیکشنری لانگمن، Columbu etal, 2018	۱ نقوش برجسته (سنگ نگاره)	Panofsky and Drechsel, 1970; تقوی، ۱۳۹۳
۶ طاق/گنبد یادمانی	پیرنیا، ۱۳۷۳	۱ هنرهای موزائیکی، و کاشی کاری	Purici and Mareci Sabol, 2022
۷ کتیبه	Spartak, 2019; Asmonti, 2015;	۱ هنرهای نوری، دیجیتالی	Ekim, 2011

ه	Dignas and Smith, 2012	
ا	Francis, 2005 Stasyuk, 2020; Ćwiek and گورستان، آرامگاه و مقبره ها Wróblewska-Trochimiuk, 2022	

مولفه های ارزیابی یادمان جنگی

برای شناسایی ویژگی های برجستگی نشانه های شهری مطالعات متعددی انجام شده است که می توان از آنها برای تعمیم در یادمان های جنگی استفاده کرد. مدل برجستگی رابول و ویتتر (Raubal & Winter, 2002) مهم ترین مدل ارزیابی برجستگی نشانه های شهری است؛ که معیارهای ارزیابی بر اساس گونه شناسی نشانه ها ساروز و هیرتل (Sorrows & Hirtle, 1999) در سه دسته کلی مولفه های بصری (نما، فرم، رنگ و قابیلیت دید)، مولفه های معنایی (علائم فرهنگی و علائم صریح) و مولفه های ساختاری (گره ها و مرزها) توصیف شده است. علاوه بر مدل مذکور، مدل ها و مطالعات دیگری برای ارزیابی برجستگی نیز صورت گرفته است که به آن اشاره می شود: مدل گالر با ارائه ۸ مولفه (Galler, 2002)، مدل الیاس با سنجش نظام سلسله مراتبی ظرفیت های بالقوه نشانه ها (Elias, 2003)، مدل ویتتر و همکاران با بررسی عوامل زمینه ای وابسته به فرد (Winter et al, 2005)، مدل کلیپل و ویتتر با سنجش فهم و درک سریع تر و آسان تر موقعیت (Klippel & Winter, 2005)، مدل لازم و شتا با ارزیابی و تحلیل ظرفیت های نشانه ای ۵ گانه (Lazem & Sheta, 2005)، مدل الیاس و سستر (Elias & Sester, 2006)، مدل ریچر و کلیپل (Richter & Klippel, 2007) مدل کادوف و تیف با ارزیابی میزان جلب توجه ناظر (Caduff & Timpf, 2008)، مدل صادقان و کانتارزیک با بررسی متغیرهای پویا (Sadeghian & Kantardzic, 2008)، مدل شودر و همکاران (Schroder et al, 2011)، مدل داودیان با توجه به نقش زاویه دید (Davoudian, 2017)، مدل کومار و همکاران (Kumar et al, 2018)، مدل ساینو همکاران با ارزیابی ۱۰۰ یادمان هندی و مدل قریبا و همکاران با ارزیابی کمی به کمک روش Eye Tracking (Saini et al, 2018) از جمله مدل هایی هستند که برای ارزیابی برجستگی نشانه های شهری مولفه های مختلفی را معرفی کرده اند. بدین ترتیب با توجه به مدل های موجود در برجستگی شناختی نشانه ها، می توان با تلفیق

معیارهای فوق مؤلفه‌های شناخت و ارزیابی برجستگی نشانه‌ها را در جدول ۵ معرفی کرد.
 جدول ۵- مؤلفه‌های برجستگی شناختی یادمان‌های جنگی به مثابه نشانه‌شهری در ادبیات مربوطه
 (مآخذ: سامه، ۱۳۹۹)

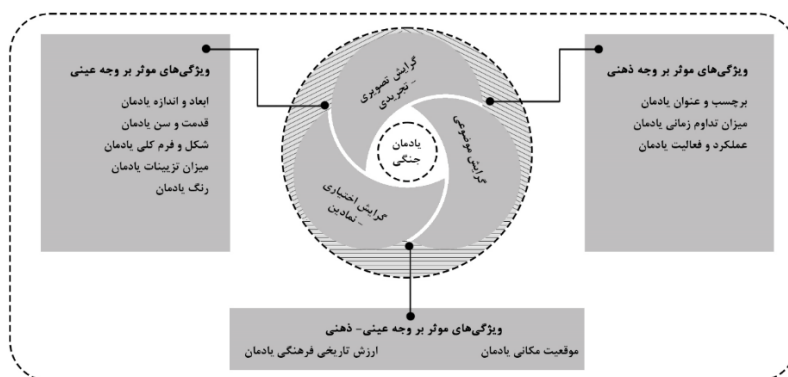
مؤلفه برجستگی	منابع
ابعاد	Raubal & Winter, 2002; Galler, 2002; Elias, 2003a; Lazem & Sheta, 2005; Elias & Sester, 2006; Caduff & Timpf, 2008; Saini et al, 2018; Kumar et al, 2018
قدمت	Raubal & Winter, 2002
رنگ	Raubal & Winter, 2002; Galler, 2002; Lazem & Sheta, 2005; Saini et al, 2018; Kumar et al, 2018
ترتیب و علائم	Raubal & Winter, 2002; Galler, 2002; Davoudian, 2011, 2017; Ghariba et al, 2019
فرم یا شکل	Raubal & Winter, 2002; Elias, 2003a; Lazem & Sheta, 2005; Elias & Sester, 2006; Caduff & Timpf, 2008; Davoudian, 2011, 2017; Saini et al, 2018; Kumar et al, 2018
اهمیت فرهنگی - تاریخی	Raubal & Winter, 2002; Schroder et al, 2011
موقعیت (مکان)	Galler, 2002; Elias, 2003a; Winter et al, 2005; Klippel & Winter, 2005; Lazem & Sheta, 2005; Richter & Klippel, 2007; Caduff & Timpf, 2008; Davoudian, 2011, 2017; Kumar et al, 2018
عنوان و برجسب	Elias, 2003a
عملکرد	Elias, 2003a; Sadeghian & Kantardzic, 2008; Schroder et al, 2011
تداوم زمانی	Elias & Sester, 2006; Davoudian, 2011; 2017

چارچوب نظری پژوهش

به نظر می‌رسد حافظه جمعی نه تنها یادآوری خاطرات افراد از گذشته، بلکه حفظ آنها در دوران معاصر در سراسر ترجمه اطلاعات اجتماعی به عنوان یک نظام ارزشی - معنایی را دنبال می‌کند. از نظر کوین لینچ، شهر را می‌توان به عنوان یک «متن» خواند که ساختار آن به دلیل اشیاء قابل شناسایی در فضا شکل گرفته است. یادمان‌های شهری در تلقی شهروندان، قبل از هر چیز حامل حافظه تاریخی، ارتباط دهنده گذشته و دوران معاصر هستند. فضای شهری، ساختار یافته و عینیت یافته است؛ بدین معنی که علاوه بر نکات عینی، صریح و موضوعی از نکات معنایی و ذهنی خاصی تشکیل شده است. اشتراکات شهروندان اعم از نمایندگان گروه‌های مختلف اجتماعی (جمعیت‌شناختی، حرفه‌ای، مذهبی و...) در روند زندگی روزمره، آنها را در فضای شهری به سمت

نظم بخشیدن به معیشت و تبدیل شهر به فضای معنادار حرکت می دهد. بنابراین، شهر علاوه بر برخوردار بودن از فضاهای شمالی و نمایه ای از فضاهای نمادین نیز برخوردار است، زیرا افراد نقاط معنایی خاصی را با نمادهای خاص خود پر می کنند. ایجاد رابطه بین حافظه و برجستگی یک یادمان جنگی به عنوان یک نشانه شهری می تواند از طریق توسعه روایت هایی که در مورد یادمان است، به دست آید.

بنابر توضیحات با مشخص شدن انواع یادمان های جنگی به مثابه نشانه شهری و نیز معیار بررسی برجستگی یادمان جنگی، شکل ۷ چارچوب نظری بررسی یادمان های شهری و مولفه های ارزیابی برجستگی یادمان های جنگی و وجوه مرتبط با آن ها را در پژوهش حاضر نشان می دهد.

شکل ۷- چارچوب نظری پژوهش و درجات خاطره انگیزی (مآخذ: نگارندگان)

روش پژوهش

در این بخش از پژوهش برای از مدل اقتباسی پیاز پژوهش، اثر ساندرز (Saunders, 2009) برای تحلیل عناصر فرآیند روش شناسی استفاده شده است. پارادایم این پژوهش تفسیری است؛ نوع پژوهش کاربردی و منطق حاکم بر آن استقفا می است که در طول فرآیند در مرحله تدوین سوال ها و چارچوب نظری و استخراج مولفه هایی ارزیابی از استراتژی استقرایی و در مرحله تحلیل داده ها از استراتژی قیاسی برای برای بررسی مشخصات یادمان های جنگی استفاده شده است. الگوواره پژوهش کیفی است. راهبرد گردآوری داده ها کتابخانه ای می باشد. روش و تکنیک پژوهش مطالعه موردی است. این روش به بررسی ویژگی های برجستگی هر نمونه و سایر ملاحظات اصلی آن نمونه مورد نظر می پردازد و نتایج حاصل از آن نتایج حاصل از تجزیه و

تحلیل به تأیید چارچوب انجام شده توسط تحقیق کمک می کند. همچنین این روش موجب شناخت بهتر واقعیت و ابعاد نهان پدیده های اجتماعی می گردد. داده های پژوهش اسناد و مدارک و مصاحبه های نیمه ساختار یافته است؛ که به منظور دستیابی به پاسخ تعداد ۱۶ نفر خبره با روش نمونه گیری غیراحتمالی انباشتی مورد سنجش قرار گرفتند (جدول ۲)؛ مصاحبه ها با افراد خبره تا جایی ادامه پیدا کرد که مفهومی به مفاهیم قبل اضافه نگردید و بر اساس قاعده اشباع نظری نمونه گیری به اتمام رسید؛ این یعنی نمونه گیری تا زمانی ادامه پیدا خواهد کرد که به نظر نمی رسد داده جدیدی در ارتباط با مقوله پدید آید (استراس، کوربین، ۱۳۸۵: ۱۲۳).

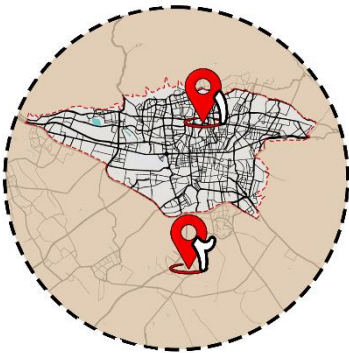
جدول ۶: ویژگی های کارشناسان (مآخذ: نگارندگان)

عنوان	تعداد (نفر)	بازه سن	جنس	تحصیلات
متخصصان دانشگاهی و اساتید شهرسازی	۱۲	۲۷ الی ۶۵	۲ زن و ۱۰ مرد	پژوهشگر دکتری و دکتری
متخصصان دانشگاهی و اساتید شهرسازی	۳	۳۳ الی ۶۰	مرد	دکتری
متخصصان دانشگاهی و اساتید مرمت	۱	۵۰	مرد	دکتری

شناخت عرصه پژوهش

برای اعتبار بخشیدن به چارچوب نظری، می توان آن را با چهار مثال از یادمان های جنگی در پایتخت های دو کشور همسایه از آسیا بررسی کرد. این یادمان ها عبارت است از: ۱- موزه دفاع مقدس تهران، ۲- موزه دفاع مقدس تهران و ۳- یادمان سرباز گمنام بغداد ۴- یادمان الشهید بغداد. در این پژوهش این نمونه ها بر اساس چند معیار انتخاب شدند؛ ۱- سبک طراحی آنها، که در ادبیات به عنوان سبک مدرن یا معاصر تعریف شده است. ۲- شناخته شده بودن آنها در این منطقه، با تأکید بر کارایی آنها. ۳- موقعیت قابل توجه آنها در داخل شهر و ویژگی های بصری آنها. در شکل ۴ موقعیت قرارگیری یادمان های جنگی در پایتخت های مربوطه را نمایش می دهد.

جدول ۷. موقعیت و پیشینه یادمان‌های جنگی در شهرهای تهران و بغداد (مآخذ: نگارندگان)

موقعیت	پیشینه
 تهران	۱- یادمان موزه دفاع مقدس تمرکز اصلی موزه، جنگ تحمیلی ایران و عراق است که در ۲۲ سپتامبر ۱۹۸۰، زمانی که عراق به ایران حمله کرد، آغاز شد. این درگیری هشت سال به طول انجامید و تأثیرات عمیقی بر جامعه داشت. این موزه جنگ را از منظر ایرانی نشان می‌دهد و فداکاری‌ها و مبارزات مردم و نظامیان ایران را برجسته می‌کند.
	۲- بهشت زهرا بنای یادمان جنگ ایران و عراق در بهشت زهرا، بزرگترین قبرستان تهران، به عنوان ادای احترام به کسانی است که در طول جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۸۸ جان خود را از دست دادند.
 بغداد	۱- یادمان الشهید یادمان الشهید یکی از برجسته‌ترین بناهای معماری در بغداد است. شخصی که در اطراف بنای یادبود رانندگی می‌کند، می‌بیند که دو نیمه گنبد که به نظر می‌رسد در ابتدای خیابان بسته است، و هنگامی شروع به حرکت می‌کند مشاهده می‌کند گنبدها از یکدیگر دور می‌شود، گویی دروازه‌ای در مقابل ناظر باز می‌شود تا برای ظهور چیزی آماده شود. در درون گنبدها مجسمه پرچم عراق است که به عنوان تجسم روح شهید به آسمان بلند شده است.
	۲- یادمان سرباز گمنام یادمان سرباز گمنام در بغداد، سازه‌ای نمادین است که به افتخار سربازان گمنام عراقی که جان خود را در درگیری‌های مختلف، به ویژه در جنگ تحمیلی (۱۹۸۰-۱۹۸۸) از دست داده‌اند، اختصاص یافته است. بنای یادبود سرباز گمنام به عنوان یادآوری دردناک از هزینه جنگ و احترام همیشگی برای کسانی است که جان خود را برای کشورشان فدا کردند، حتی زمانی که هویت آنها در تاریخ گم شده است.

تحلیل یافته‌ها

ارزیابی وضعیت برجستگی یادمان‌ها مطالعاتی

نتایج مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته و تکمیل آن‌ها به کمک مطالعات اسنادی کتابخانه‌ای در جدول ۸ بر اساس مولفه‌های استخراجی برای بررسی برجستگی یادمان‌ها بیان شده است. با توجه به ماهیت منطق و داده‌های پژوهش، تلاش شده است نتایج گردآوری داده‌های در یک طیف منعطف نمایش داده شود. نشانگر این طیف، میانگین پاسخ‌های مصاحبه شونده‌گان بر اساس سنجه‌ها را نمایش در جدول ۸ می‌دهد. همچنین راهنمای این جدول بدین صورت است:

رنگ نارنجی: شهدای بهشت زهرا رنگ آبی: یادمان دفاع مقدس رنگ سبز: یادمان شهید رنگ قرمز: یادمان سرپاز گمنام

جدول ۸- مقایسه تطبیقی مولفه‌های ارزیابی برجستگی یادمان‌های جنگی در مطالعات موردی (مآخذ: نگارندگان)

دسته‌بندی مولفه	مولفه	سنجه‌ها ارزیابی برجستگی یادمان جنگی	وضعیت مطالعه موردی
	ابعاد و اندازه یادمان	محاسبه مساحت	شهدای بهشت زهرا ۱۵۰ هزار مترمربع
			یادمان دفاع مقدس ۲۰۰ هزار متر مربع
			یادمان الشهید ۵۰ هزار متر مربع
			یادمان سرپاز گمنام ۱۶۰ هزار متر مربع
کمزیاد			
	قدمت و سن یادمان	سن یادمان و میزان برخورداری ارزش سنی	شهدای بهشت زهرا
			یادمان دفاع مقدس
			یادمان الشهید
			یادمان سرپاز گمنام
کمزیادعدم وجود			
	میزان تزیینات یادمان	عدم وجود تزیینات در محدوده دید ناظر وجود تزیینات در محدوده دید ناظر وجود تزیینات خاصی در محدوده دید ناظر	شهدای بهشت زهرا
			یادمان دفاع مقدس
			یادمان الشهید
			یادمان سرپاز گمنام
کممتوسطزیاد			
	شکل و فرم کلی یادمان	نداشتن پیچیدگی در شکل و انحراف از مستطیل بودن محدوده (۱) دارابودن پیچیدگی در شکل و انحراف کم از مستطیل بودن محدوده (۲) دارابودن پیچیدگی در شکل و انحراف زیاد از مستطیل بودن محدوده (۳)	شهدای بهشت زهرا کم
			یادمان دفاع مقدس متوسط
			یادمان الشهید کم
			یادمان سرپاز گمنام زیاد

فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دوره ۱۰، شماره ۴، شماره پیاپی ۱۴۳، زمستان ۱۴۰۳

متضاد با زمینه		هماهنگ با زمینه		رنگ یادمان	هماهنگ متضاد	هماهنگ با زمینه (۱) متضاد با زمینه (۲)
شهادت بهشت زهرا		شهادت بهشت زهرا				
یادمان دفاع مقدس		یادمان دفاع مقدس				
یادمان الشهید		یادمان الشهید				
یادمان سرباز گمنام		یادمان سرباز گمنام				
تأثیر عمیق عنوان		تأثیر سطحی عنوان		میزان تداوم زمانی یادمان	کم متوسط زیاد	سطحی بودن رابطه بین عنوان و ماهیت و پیشینه یادمان عمیق بودن رابطه بین عنوان و ماهیت و پیشینه یادمان
شهادت بهشت زهرا		شهادت بهشت زهرا				
یادمان دفاع مقدس		یادمان دفاع مقدس				
یادمان الشهید		یادمان الشهید				
یادمان سرباز گمنام		یادمان سرباز گمنام				
شهادت بهشت زهرا	هفتگی	شهادت بهشت زهرا	هفتگی	فواصل زمانی برگزاری رویدادهای ملی: سالیانه، فصلی، ماهانه، هفتگی	کم متوسط زیاد	
یادمان دفاع مقدس	سالیانه	یادمان دفاع مقدس	سالیانه			
یادمان الشهید	سالیانه	یادمان الشهید	سالیانه			
یادمان سرباز گمنام	سالیانه	یادمان سرباز گمنام	سالیانه			
شهادت بهشت زهرا	فردی-سکانتی، افتخار آور	شهادت بهشت زهرا	فردی-سکانتی، افتخار آور	تعیین دو کارکرد اصلی یادمان با ترتیب اهمیت کم به زیاد بر اساس کارکردهای طبیعی (۱)، هنری (۲)، مذهبی (۳)، نمادین (۴)، افتخارآفرین (۵) و فردی-سکانتی (۶).	کم متوسط زیاد	عملکرد و فعالیت یادمان
یادمان دفاع مقدس	نمادین و فردی-سکانتی	یادمان دفاع مقدس	نمادین و فردی-سکانتی			
یادمان الشهید	نمادین و هنری	یادمان الشهید	نمادین و هنری			
یادمان سرباز گمنام	نمادین و فردی-سکانتی	یادمان سرباز گمنام	نمادین و فردی-سکانتی			
کنار مکان مرجع		دور از مکان مرجع		موقعیت مکانی یادمان	کم زیاد	موقعیت نسبت به یک مکان مرجع (دور از مکان / نزدیک به مکان مرجع / کنار مکان مرجع)
شهادت بهشت زهرا		شهادت بهشت زهرا				
یادمان دفاع مقدس		یادمان دفاع مقدس				
یادمان الشهید		یادمان الشهید				
یادمان سرباز گمنام		یادمان سرباز گمنام				
شهادت بهشت زهرا	تأیید	شهادت بهشت زهرا	تأیید	ارزش تاریخی - فرهنگی یادمان	تأیید عدم تأیید	عدم تأیید امکان در نظر گرفتن یادمان جنگی به عنوان اثر تاریخی-فرهنگی عدم تأیید امکان در نظر گرفتن یادمان جنگی به عنوان اثر تاریخی-فرهنگی
یادمان دفاع مقدس	تأیید	یادمان دفاع مقدس	تأیید			
یادمان الشهید	تأیید	یادمان الشهید	تأیید			
یادمان سرباز گمنام	تأیید	یادمان سرباز گمنام	تأیید			
شهادت بهشت زهرا	مقبره - هنر انتزاعی - دیوار یادمانی	شهادت بهشت زهرا	مقبره - هنر انتزاعی - دیوار یادمانی	انواع یادمان‌های به کار گرفته شده در هر یک از مطالعات موردی		
یادمان دفاع مقدس	موزه آثار جنگی - گنبد یادمانی - آب‌نما - مقبره - هنر دیجیتال - مجسمه - نقش برجسته - پارک یادمانی	یادمان دفاع مقدس	موزه آثار جنگی - گنبد یادمانی - آب‌نما - مقبره - هنر دیجیتال - مجسمه - نقش برجسته - پارک یادمانی			
یادمان الشهید	موزه - مجسمه	یادمان الشهید	موزه - مجسمه			
یادمان سرباز گمنام	موزه - مجسمه - مقبره	یادمان سرباز گمنام	موزه - مجسمه - مقبره			

موقعیتهای مورد بررسی در جنگ جهانی

موقعیتهای مورد بررسی در جنگ جهانی

جدول ۹- مجموعه تصاویر یادمان‌های جنگی مطالعاتی در این پژوهش (مآخذ: نگارندگان)

کلیت ارتباطات فضایی مجموعه

منبع: نگارنده

تصاویر یادمان‌های مطالعاتی

شکل ۸: شهدای بهشت زهرا منبع: www.architectuul.com

منبع: نگارنده

شکل ۹: یادمان موزه دفاع مقدس منبع: www.ittto.org

منبع: نگارنده

شکل ۱۰: ادمان الشهید منبع: www.architectuul.com

منبع: نگارنده

شکل ۱۱: یادمان سرباز گمنام منبع: www.architectuul.com

جدول ۸ یادمان های جنگی مطالعاتی را بر اساس ۹ مولفه ها استخراجی از چارچوب نظری متناسب با سنجه های ارزیابی برجستگی مورد بررسی قرار داد. پس از پایان یافتن مصاحبه مرحله اول با افراد خبره ارزیابی برجستگی یادمان های جنگی، در مرحله دوم از ایشان درخواست گردید که به کمک طیف ۹ درجه مقایسه تطبیقی و به صورت دو به دو مولفه های استخراجی و مطالعات موردی را این مقایسه را تحلیل و انجام دهند. بدین ترتیب اولویت های و برتری مولفه های استخراجی و مطالعات موردی نسبت به یکدیگر مشخص شده است؛ که در ادامه در شکل ۵ به آن اشاره شده است.

Priorities with respect to:
Goal: Saliency components of war monument

شکل ۱۲- مقایسه برتری و اولویت مولفه های ارزیابی برجستگی

همانطور که در شکل ۱۲ مشخص است، مولفه های موقعیت و ارزش تاریخی-فرهنگی که در دسته بندی ویژگی های عینی-ذهنی یادمان های شهری قرار گرفته اند، برتری بیشتر نسبت به دو دسته دیگر دارند.

Synthesis with respect to: Location
(Goal: Saliency components > Objective- Subjective Fea > Location (L: /667))
Overall Inconsistency = /05

شکل ۱۳- مقایسه برتری و اولویت نمونه های مطالعاتی

شکل ۱۳ بر اساس مقایسه تطبیقی و زوجی هر یک از مولفه‌های پژوهش نسبت به یکدیگر شکل گرفته است. این نمودار نشان می‌دهد برتری بین نمونه‌های مطالعاتی صورت گرفته، به ترتیب عبارت است از ۱- یادمان دفاع مقدس تهران ۲- یادمان الشهید بغداد ۳- قطعه شهدا بهشت زهرا تهران ۴- یادمان سرباز گمنام بغداد؛ در این پژوهش به زعم افراد خبره عامل اصلی در تعیین برتری یادمان، اثرگذاری مولفه موقعیت و یا جانمایی یادمان در بهبود برجستگی آن در محیط‌های شهری است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش یک چارچوب نظری ایجاد کرد که چستی مناظر یادمان جنگی را بررسی کرد. این به درک اینکه چگونه طراحان و دولت‌ها باید مناظر یادمان جنگی را بسازند، به گونه‌ای بیان شده است که امکان ادغام اجتماعی بازدیدکنندگان با فضا را فراهم می‌کند، کمک می‌کند. بازنمودهای فشرده فضا، زمان و روابط اجتماعی، که می‌تواند بناهای یادمانی (جنگی) را شکل دهد، حضور یا عدم حضور یادمان‌های جنگی را در لحظات تحولات اجتماعی محسوس می‌کنند. بزرگداشت رویدادها و اشخاص تاریخی و افتخار آفرین را باید با اهمیت فوق‌العاده سرمایه‌گذاری کرد که ثبتي از تاریخ مقدس را برای یک جامعه فراهم کند. یادمان‌ها در هر سه نوع شمایی- تصویری، نمایه‌ای-بازنمونی و نمادین-تفسیری نه تنها لحظات مهمی از تاریخی را یادآوری می‌کنند؛ بلکه می‌توانند موجب خلق لحاظات مهم تاریخی دیگری نیز باشند. تاثیر یادمان‌های جنگی باید با نحوه تاثیرگذاری آنها بر ریتم زندگی اجتماعی و شرایط فعالیت‌های انسانی نیز مورد بررسی قرارگیرد؛ اینکه یادمان‌های جنگی با چه ویژگی‌هایی می‌توانند در زندگی اجتماعی یک جامعه موثر باشند و جامعه را برای خلق لحظات تاریخی آماده کنند، بسیار اهمیت دارد.

کاربرد چارچوب نظری بر روی نمونه‌ها رابطه بین اصول طراحی مورد نظر طراحان و تجربه حسی کاربر در فضا را تایید می‌کند. بر اساس نتایج تحلیل سلسله مراتبی می‌توان درک نمود که با توجه به قرار دادن مناظر یادمان جنگی در فضای زندگی روزمره و اجازه دادن به کاربران برای تعامل با چنین فضاهایی می‌تواند حافظه و مکان آنها را تقویت کند. برای رسیدن به این هدف، فضاهای یادمانی باید به گونه‌ای طراحی شوند که امکان مشارکت کاربر در فضا را فراهم کند. در نتیجه، فضاهای یادمان جنگی یک رابطه در هم تنیده فضایی بین تاریخی بودن و شهری بودن فضا

در نظر گرفته می شود.

در این قسمت به منظور تکمیل و تأکید بر مدل ارائه شده در پژوهش و بر اساس نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل داده ها برنامه ریزی پیشنهادی زیر ارائه شده است:

• ارتقا کیفیت های برجستگی یادمان های جنگی به مثابه نشانه های شهری به منظور تحریک خاطره انگیزی، در فضاهای عمومی و و یادمانی شهر.

جدول ۱۰. اهداف، راهبرد و سیاست های تقویت برجستگی یادمان های جنگی (مآخذ: نگارندگان)

گرایش گونه شناسی یادمان	مولفه ها	راه کارهای پیشنهادی در فرآیند طراحی
ارتقا برجستگی تصویری	ابعاد و اندازه	در نظر گرفتن تناسب و مقیاس مرتبط با اندازه یادمان های شهری (مساحت، ارتفاع، حجم) نسبت به زمینه طراحی
	قدمت و سن یادمان	پرداختن به تاریخچه جنگی که یادمان با ارجاع به آن طراحی و احداث شده است.
میزان تزئینات یادمان	شکل و فرم کلی یادمان	توجه به ویژگی های ریخت شناسی زمینه و محیط یادمان در فرآیند طراحی در نظر گرفتن الزامات فرمی و شکلی ویژه متناسب با شرایط فرهنگی زمینه کاربریست ساختارهای فرمی و شکلی متناسب با ساختارهای ذهنی شهروندان
	استفاده از طیف وسیع و هماهنگ از عناصر الحاقی به صورت پیوسته و توجه به عدم ایجاد اغشاش بصری	در نظر گرفتن تزئینات متنوع و خاص در محدوده دید شهروند ناظر
ارتقا برجستگی موضوعی	رنگ یادمان	بهره گیری از رنگ خاص، مناسب و پیش بینی شده در فرآیند طراحی تقویت وضوح رنگی نسبت به زمینه برای ایجاد برجستگی
	برچسب و عنوان یادمان	انتخاب و پیش بینی نام خاص، صریح و یادآور در فرآیند طراحی به واسطه استفاده از بیانگر های صریح یا غیر مستقیم در سطوح مختلف چون کلیات طرح و یا جزئیات آن
میزان تداوم زمانی یادمان عملکرد و فعالیت یادمان	میزان تداوم زمانی یادمان	طراحی فضاهای منعطف به منظور ایجاد تغییرات و تحولات متناسب با زمان مانند برگزاری مراسم ملی، جشن ها و غیره
	عملکرد و فعالیت یادمان	انتخاب عملکرد و استفاده مناسب برای یادمان جنگی بر اساس کاربری های برجسته اطراف موقعیت جانمایی شده
ارتقا برجستگی نمادین	موقعیت مکانی یادمان	مکان یابی مناسب در فرآیند طراحی با توجه به نزدیکی به نقاط اصلی شهر برقراری فاصله مناسب و نزدیک بین یادمان های جنگی و سایر نقاط مرجع توجه به سلسله مراتب در تعیین مکان طرح به منظور افزایش میزان جلب

توجه بصری و تشکیل تصویر مناسب و منسجم از شهر

ارزش تاریخی - تقویت ویژگی‌های خاص و منحصر به فرد تاریخی در فرآیند طراحی به
فرهنگی یادمان منظور ایجاد یک میراث یادمانی

تاکیر بر ابعاد ملموس و نا ملموس مرتبط با ارزش‌های زمینه و تقویت آن‌ها به
واسطه طراحی زمینه گرا برای ایجاد مناسبات فرهنگی، سنتی و تاریخی

تقویت الگوهای ارزشمند زمینه و توجه به ماندگاری طرح به منظور اثربخشی
بیشتر در ذهن شهروندان

منابع

- استراس، آنسلم؛ کورین، جولیت (۱۳۸۶). نظریه مبنایی، ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پروپن، حسین؛ فرنوش، فهمیه (۱۳۹۵). یادمان شهدای گمنام، بررسی دو رویکرد منظرپردازی در ایران و عراق، منظر، ۸ (۳۴)، ۹۴-۱۰۷.
- پورجعفر، محمدرضا؛ بمانیان، محمدرضا؛ تقوایی، علی اکبر و منتظرالحجه، مهدی (۱۳۹۰). درآمدی بر گونه‌شناسی کالبدی نشانه‌های شهری در نقشه ادراکی شهروندان (مطالعه موردی: شهر یزد)، نامه معماری و شهرسازی، ۴ (۷)، ۱۲۹-۱۴۵.
- پورجعفر، محمدرضا و منتظرالحجه، مهدی (۱۳۸۹). نشانه‌های شهری: تعاریف، گونه‌شناسی، مکانیابی، برنامه ریزی و طراحی، تهران: انتشارات طحان.
- پیرنیا محمدکریم (۱۳۷۳). چفدها و طاقها- طاقها. اثر. ۱۵ (۲۴)، ۶۶-۱۹۲
- رادمهر، محسن؛ علی پور، عباس و سعادت، حسن (۱۴۰۱). بررسی زمینه‌های ژئوپلیتیکی بروز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، مطالعات دفاع مقدس، ۸ (۴)، ۷۰-۴۵.
- سامه، اسیه (۱۳۹۹). تبیین تحقق‌پذیری معمارانه خاطره‌انگیزی یادمان‌های شهری به واسطه بازنمایی ذهنی- فضایی، تز دکتری، دانشگاه هنر اصفهان.
- سعیدی رضوانی، رضا و شش‌پری، زهرا (۱۳۹۲). حس زمان، حس مکان در یادمان، ویژه‌نامه میدان و فضای شهری، ضمیمه شماره ۷۶ شهرداری‌ها.
- شانس، حمید (۱۳۸۵). کلیاتی در اصول و ضوابط مجسمه‌های شهری، نشریه مجسمه، انجمن مجسمه سازان ایران، شماره چهار.
- فرضیان، محمد و حجت، عیسی (۱۳۹۲). تأملی در مبنای نظری طراحی سه یادمان دفاع مقدس، صفه، ۲۳ (۱)، ۳۱-۵۰.
- مسعودی اصل، بهزاد؛ فرزین، احمدعلی و براتی، ناصر (۱۳۹۵). مردم‌پسندی در یادمان‌های شهید، ارزیابی موفقیت اجتماعی طرح‌هی بنیاد شهید، منظر، ۳۴، ۱۱۸-۱۲۵.
- مهربانی گلزار، محمد رضا و خمسه عشری، علی اکبر (۱۳۹۵). منظر یادمانی جنگ از واقع‌نمایی تا استعاره، منظر، ۸ (۳۴)، ۶۸-۸۱.
- نجفوند دریکوندی، محبت و وثیق، بهزاد (۱۳۹۸). تطبیق نماد و نشانه‌های دفاع مقدس در هنرهای تجسمی و معماری دفاع مقدس، نگره، ۱۴ (۵۰)، ۱۲۴-۱۴۹.

Angée, John O., "How monuments shape urban identity" (2005). *FIU Electronic Theses and Dissertations*. 1533.
<https://digitalcommons.fiu.edu/etd/1533>

- Antonova, N., Grunt, E., & Merenkov, A. (2017, October). Monuments in the structure of an urban environment: The source of social memory and the marker of the urban space. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* (Vol. 245, No. 6, p. 062029). IOP Publishing.
- Asmonti, L. (2015). The tyrannicides Athens. Life and death of the two statues. *The Journal of Hellenic Studies*, 135, 215 - 216.
- Azaryahu, M. (1996). The power of commemorative street names. *Environment and planning D: Society and Space*, 14(3), 311-330.
- Bevan, R. (2007). *The destruction of memory: Architecture at war*. Reaktion books.
- Brett, S., Bickford, L., Ševčenko, L., & Rios, M. (2007). Memorialization and democracy: State policy and civic action. *Memorialization and Democracy: State Policy and Civic Action, Santiago, Chile*.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024, March 1). abstract art. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/art/abstract-art>
- Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. 2006. On Collective Memory, *Central Place and National Identity*. <https://www.publicspace.org/multimedia/-/post/on-collective-memory-central-space-and-national-identity> (accessed June 2018).
- Cudny, W., & Appelblad, H. (2019). Monuments and their functions in urban public space. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 73(5), 273-289.
- Ćwiek-Rogalska, K., & Wróblewska-Trochimiuk, E. (2022). Necroreverence of Soviet cemeteries in Central Europe. *Journal of Historical Geography*, 78, 69-83.
- D. Francis, L. Kellaher and G. Neophytou, *The Secret Cemetery, Oxford-New York*, 2005, 197
- Davoudian, N. (2017). Background lighting clutters: How do they affect visual saliency of urban objects?. *International Journal of Design Creativity and Innovation*, 5(1-2), 95-103.
- Dimitropoulos, H. (2009). *The character of contemporary memorials*. Places, 21(1).
- Dimković, D. M. (2016). Memorial Architecture as the Symbol of Remembrance and Memories. *South East European Journal of Architecture and Design*, 2016, 1-6.
- Ekim, B. (2011). A video projection mapping conceptual design and application: Yekpare. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 1(1), 10-19.
- Elias, B. (2003, April). Determination of landmarks and reliability criteria for landmarks. In 5th Workshop on Progress in Automated Map Generalization.

- G. Cohn, & D. M. Mark (Eds.), *Spatial Information Theory* (pp. 347-362). Berlin: Springer. http://dx.doi.org/10.1007/11556114_22
- Klippel, A., & Winter, S. (2005). Structural salience of landmarks for route directions. In *International conference on spatial information theory* (pp. 347-362). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Krzyżanowska, N. (2016). The discourse of counter-monuments: semiotics of material commemoration in contemporary urban spaces. *Social semiotics*, 26(5), 465-485.
- Kumar, A., Bhowmick, S., Jayanthi, N., & Indu, S. (2021). Improving landmark recognition using saliency detection and feature classification. *Digital Techniques for Heritage Presentation and Preservation*, 157-175.
- Lazern, S. Y., & Sheta, W. M. (2005, July). Automatic landmark identification in large virtual environment: A spatial data mining approach. In *Ninth International Conference on Information Visualisation (IV'05)* (pp. 752-757). IEEE.
- Luikenga, M. (1988). Ein Schuljubiläum und seine Folgen: Streit um die Umbenennung des Dietrich-Schöfer-Weges in Steglitz. *Sackgassen. Keine Wendemöglichkeiten für Berliner Strassennamen*, 46-55.
- Lynch, K. (1960). The image of the environment. *The image of the city*, 11, 1-13.
- Mikša, P. (2018). Yugoslavism Written in Memorials and Denominations in Ljubljana. *Tokovi istorije*, (3), 33-62.
- Mitchell, K. (2003). Monuments, memorials, and the politics of memory. *Urban Geography*, 24(5), 442-459.
- Raubal, M., & Winter, S. (2002, September). Enriching wayfinding instructions with local landmarks. In *International conference on geographic information science* (pp. 243-259). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Robbins, K. (1996). Commemorating the Second World War in Britain: Problems of Definition. *The History Teacher*, 29(2), 155-162.
- Sadeghian, P., & Kantardzic, M. (2008). The new generation of automatic landmark detection systems: Challenges and guidelines. *Spatial Cognition & Computation*, 8(3), 252-287.
- Saini, A., Gupta, T., Kumar, R., Gupta, A. K., Panwar, M., & Mittal, A. (2017, December). Image based Indian monument recognition using convoluted neural networks. In *2017 International conference on big data, IoT and data science (BID)* (pp. 138-142). IEEE.
- Schroder, C. J., Mackaness, W. A., & Gittings, B. M. (2011). Giving the 'right' route directions: The requirements for pedestrian navigation systems. *Transactions in GIS*, 15(3), 419-438.

- Schwartz, B. (1982). The social context of commemoration: A study in collective memory. *Social forces*, 61(2), 374-402.
- Shuker Al-Hinkawi, W., & Ali Saeed Karbol, H. (2016). The Impact of Contemporary Monument Buildings on Urban Context Al-Najaf Al-Ashraf-Case Study. *Engineering and Technology Journal*, 34(12A), 502-518.
- Skelton, T., & Gliddon, G. (2008). Lutyens and the great war. (No Title).
- Sorrows, M. E., & Hirtle, S. C. (1999). The nature of landmarks for real and electronic spaces. In *Spatial Information Theory. Cognitive and Computational Foundations of Geographic Information Science: International Conference COSIT'99 Stade, Germany, August 25-29, 1999 Proceedings 4* (pp. 37-50). Springer Berlin Heidelberg.
- Spartak, A. (2019). The functions of ancient Egyptian obelisks (according to the inscriptions on the 18th and 19th dynasties monuments). *Journal of the Belarusian State University. History*.
- Stasyuk, B. (2020). Establishment of New Military Cemeteries in The Historical Towns of Galicia, Current Issues in Research, *Conservation and Restoration of Historic Fortifications*, 5(1) : 177-184.
- Stroud, S. R., & Henson, J. A. (2019). Memory, reconstruction, and ethics in memorialization. *The Journal of Speculative Philosophy*, 33(2), 282-299.
- Tanović, S. (2019). Designing memory: the architecture of commemoration in Europe, 1914 to the present. Cambridge University Press.
- Verschaffel, B. (1999). The monumental: on the meaning of a form. *The Journal of Architecture*, 4(4), 333-336.
- Wasserman, J. R. (1998). To trace the shifting sands: Community, ritual, and the memorial landscape. *Landscape journal*, 17(1), 42-61.
- Winter, S., Raubal, M., & Nothegger, C. (2005). Focalizing measures of salience for wayfinding. *Map-based mobile services: theories, methods and implementations*, 125-139.
- Zhai, W. (2022). Beyond Western approaches to memorial design: Two examples from China: A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of Master at Lincoln University (Doctoral dissertation, Lincoln University)
- <https://mamaev-hill.ru/memorial/steny-ruiny>
- https://fr.wikipedia.org/wiki/Cimet%C3%A8re_am%C3%A9ricain_d%27%C3%89pinal#/media/Fichier:Epinal_Cemetery4.jpg
- https://en.wikipedia.org/wiki/Marine_Corps_War_Memorial#/media/File:2018-10-31_15_25_21_The_west_side_of_the_Marine_Corps_War_Memorial_in_Arlington_County,_Virginia.jpg
- <https://www.linkedin.com/company/australian-war-memorial?originalSubdomain=au>

<https://www.theworldwar.org/horizons>
https://en.wikipedia.org/wiki/Australian_War_Memorial
<https://itto.org/iran/attraction/Holy-Defense-Museum-Tehran/>
<https://architectuul.com/architecture/al-shaheed-monument/media/5473679c-e050-4d79-ad9c-58c26d7b5e1b>
https://en.wikipedia.org/wiki/Al-Shaheed_Monument#/media/File:%D9%86%D8%B5%D8%A8_%D8%A7%D9%84%D8%B4%D9%87%D9%8A%D8%AF_%D8%A8%D8%BA%D8%AF%D8%A7%D8%AF.jpg
https://www.google.com/maps/place/Unknown+Soldier+Monument/@33.3085929,44.3892117,3a,114.9y,90t/data=!3m8!1e2!3m6!1sAF1QipMqNvNRbliCMGmNVGbA9vT_GnwCFImNHUmBzxo!2e10!3e12!6shhttps:%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipMqNvNRbliCMGmNVGbA9vT_GnwCFImNHUmBzxo%3Dw203-h152-k-no!7i400!8i300!4m15!1m7!3m6!1s0x15577f0ac08d3f4b:0x4ad5423b58e623d7!2sVictory+Arch!8m2!3d33.3052509!4d44.3864464!16zL20vMDI0ajBf!3m6!1s0x15577f701a67e467:0xca0e6d87abae768!8m2!3d33.3085929!4d44.3892117!10e5!16s%2Fg%2F11b77pwrkr?entry=ttu